

UOT 330.341.1

SƏNAYE MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ İDARƏETMƏ İNNOVASIYALARININ TƏTBİQİ İSTİQAMƏTLƏRİ

MƏMMƏDOVA SƏİDƏ RƏHİM qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, baş müəllim

ilqarosmanov1975@mail.ru

Açar sözlər: innovasiya, idarəetmə, müəssisə, strategiya, istehsal, maliyyə

Müasir dövrdə Azərbaycanın bütün istehsal münasibətləri sistemində gedən dəyişikliklər ölkə iqtisadiyyatının formalaşmasının bir məsələsi kimi sənayenin innovasiyalı inkişafı əsasında iqtisadi artıma səbəb olmuşdur. Respublikada elmi-texniki potensialın imkanlarından sənayenin innovasiya-texnoloji inkişafı üçün istifadə olunması, onun səmərəliliyinin yüksəldilməsi və bunun əsasında cəmiyyətin sosial-iqtisadi məsələlərinin həllinə nail olmaq üçün idarəetmə innovasiyalarının yaradılması və istehsalatda tətbiqi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

İdarəetmə innovasiyaları müəssisənin idarə olunması və onun fəaliyyətinin təşkili ilə bağlı yeniliklərin tətbiq edilməsi kimi başa düşülür. Bu da müəssisənin idarəetmə sisteminin keyfiyyət göstəricilərinin yaxşılaşdırılmasına, məhsuldarlığının artırılmasına və bütövlükdə onun qarşısına qoyulan məqsədlərin əldə olunmasına imkan yaradır. Yeniliklər bir tərəfdən mövcud vəziyyətin qorunub saxlanılmasına yönəlmiş bütün konservativ meyillərlə ziddiyyət təşkil edir, digər tərəfdən isə dəyişikliklər strategiyası çərçivəsində təşkilatın fəaliyyətinin texniki- iqtisadi göstəricilərinin əhəmiyyətli dərəcədə yüksəldilməsinə yönəlmiş olur. Bu baxımdan müəssisələrin fəaliyyətində böyük innovasiya imkanlarına malik sahələrdən biri müəssisələrin idarəetmə sistemindən ibarətdir. İdarəetmə innovasiyaları müəssisələrin idarəetmə sisteminin məqsədyönlü şəkildə yaxşılaşdırılmasının ümumi prosesi olub, əməyin təşkilinin yaxşılaşdırılması və məhsuldarlığın artırılmasını, idarəetmə heyətinin strukturunun optimallaşdırılması və səmərəliliyinin yüksəldilməsini nəzərdə tutur. Bu gün artıq keyfiyyətli və səmərəli idarəetmənin əhəmiyyəti hamılıqla qəbul olunur və onun istənilən təşkilatın fəaliyyətinin nəticələrinə böyük təsir göstərdiyi heç kimdə şübhə doğurmur. Lakin buna baxmayaraq, hələlik respublikamızın müəssisələrində həyata keçirilən innovasiyalar içərisində idarəetmə sahəsində yeniliklərin tətbiqi çox vaxt kölgədə qalır və buna ikinci dərəcəli məsələ kimi baxılır. Ona görə də bu sahədə tədqiqatların aparılmasına xüsusi ehtiyac duyulur. Bu tədqiqatlar hər şeydən əvvəl idarəetmə innovasiyalarının mahiyyəti və növlərinin, onların sərhədlərinin, müəssisədə və idarəetmədə innovasiya proseslərinin nisbətinin müəyyənləşdirilməsini; idarəetmə innovasiyalarının səmərəliliyinə təsir edən amillərin aşkar edilməsini, inkişaf prosesləri ilə bağlı rəhbərlərin baxışlarının və həcmnin inkişaf etmiş ölkələrdə menecmentin inkişafının müasir meyillərinin öyrənilməsi və bunlardan Azərbaycan şəraitində istifadə imkanlarının aydınlaşdırılması kimi məsələləri əhatə etməlidir. Beləliklə, ilk növbədə, Azərbaycan müəssisələrinin idarə olunmasındakı innovasiyaların ölkədəki sosial-iqtisadi vəziyyətin inkişaf meyillərinə nə dərəcədə uyğun gəldiyini, müəssisələrin dayanıqlığının və həyat qabiliyyətliliyini təmin etməyə imkan verib-vermədiyini aydınlaşdırmaq tələb olunur. Sonra isə tətbiq olunan idarəetmə innovasiyalarının dünya təcrübəsinə nə dərəcədə uyğunluğu məsələsi aydınlaşdırılmalıdır.

Təcrübə göstərir ki, idarəetmə innovasiyalarının tətbiqi ilə bağlı məsələlərin səmərəli həlli üçün xüsusi sistem tələb olunur və müəssisələrin inkişafının idarə olunması sistemi müasir idarəetmə elminin əsasında layihələndirilməli və qurulmalıdır. Lakin təəssüflə qeyd etmək lazımdır

ki, bu gün Azərbaycanda idarəetmə sahəsindəki innovasiyalar çox vaxt müəssisənin inkişafını texniki və texnoloji innovasiyalarla əlaqələndirən rəhbərlərin diqqətindən kənar qalır.

Məlumdur ki, yeniliyin tətbiqi innovasiya prosesinin nəticəsidir. İnnovasiya prosesi isə nə isə yeni bir şeyin sadəcə tətbiqi yox, istehsalın təşkili və idarəetmə prosesinin məqsədlərində, şərtlərində, məzmununda, forma və metodlarında dəyişikliklərin edilməsini nəzərdə tutur. Lakin yeniləşdirilən yeniliklərin keyfiyyəti əhəmiyyətli dərəcədə innovasiya prosesinin necə təşkil olunmasından asılı olur.

Azərbaycan müəssisələrinin innovasiya fəaliyyətindəki qüsurlar adətən aşağıdakı formalarda özünü büruzə verir;

- potensial səmərəli yeniliklər ya tətbiq olunmur və ya zaman etibarını ilə əhəmiyyətli dərəcədə gecikdirilərək tətbiq olunur. Nəticədə, isə yeniliyin tətbiqindən faydalı səmərə əldə etmək imkanından istifadə olunmur;

- zəruri innovasiya potensialına malik olmayan yeniliklər tətbiq olunur;

- tətbiq olunan yenilik açıq və ya gizli müqavimət üzündən, yaxud tətbiqetmənin pis təşkili səbəbindən gözlənilən nəticəni vermir;

- yeniliyin tətbiqi bu haqda qərar qəbul edilərkən gözləniləndən daha çox xərc tələb edir;

- ilkin qiymətləndirilmənin düzgün olmaması, tətbiqin pis təşkil olunması və ya güclü müqavimət üzündən yeniliyin tətbiq olunma müddəti planlaşdırılan müddətdən əhəmiyyətli dərəcədə uzun olur.

Hər bir belə qüsurlar yalnız innovasiya prosesinin müəyyən mərhələsinin keyfiyyətlə yerinə yetirilməsi səbəbindən irəli gələ bilər ki, bu da innovasiyaların idarə olunmasının lazımi səviyyədə olmadığını göstərir. Bunu həm də menecment sahəsində innovasiyalara hazırlıq səviyyəsinin aşağı olması ilə, innovasiya problemlərinin, xüsusi halda idarəetmə innovasiyalarının bəzi müəssisə rəhbərləri üçün az əhəmiyyət kəsb etməsi ilə əlaqələndirmək olar. Lakin tədricən müəssisələrdə bazar iqtisadiyyatına yönəlmiş davranış formalaşdıqca onların idarəetmə məsələlərinə münasibəti dəyişir, idarəetmə fəaliyyətində dəyişikliklərin aparılması zərurəti meydana çıxır. Buna görə də Azərbaycan şəraitində müəssisə rəhbərləri yeni idarəetmə məsələlərinin həllində çətinliklərlə qarşılaşırlar, onların bu məsələlərinin həllində zəruri bilik və vərdislərinin, təcrübələrinin çatışmadığı özünü büruzə verir. Azərbaycan sənayesində idarəetmə innovasiyalarının tətbiqinin tələb olunduğu ən mürəkkəb idarəetmə məsələlərini aşağıdakı kimi müəyyənləşdirmək olar:

- müəssisənin fəaliyyətinin strateji planlaşdırılması;

- müəssisənin ətraf mühitinin təhlili və qiymətləndirilməsi;

- müəssisənin cari fəaliyyətinin planlaşdırılması;

- qarşıya qoyulmuş məsələlərin yerinə yetirilməsinə səmərəli nəzarət sisteminin yaradılması;

- yeniliklərin tətbiqi sisteminin yaradılması;

- işçilərin məhsuldar işinin stimullaşdırılması;

- müəssisədə səmərəli uçot sisteminin təşkili;

- müəssisədə funksional idarəetmə strukturunun yaradılması;

- müəssisənin fəaliyyətinin nəticələrinin təhlili və s. [3, s.38]

Bu siyahıda strateji planlaşdırma məsələsinin birinci yerdə olması heç də təsadüfi deyildir. Strateji planlaşdırma metodlarına keçirilməsinin zəruriliyi ilk növbədə inkişaf etməkdə olan, bunu istəyən, yenidən qurulan müəssisələrdə daha çox hiss olunur. Adətən belə müəssisələrin rəhbərləri öz fəaliyyətlərində daxili və xarici imkanları düzgün qiymətləndirmək bacarığı, fəaliyyət şəraitinin təhlili, fəaliyyət strategiyasının düzgün qiymətləndirilməsi kimi sahələrdə dəyişikliklərin edilməsi zərurətini başa düşürlər. Onlar əmin olurlar ki, qeyri-sabit sosial-iqtisadi şəraitdə idarəetmənin ənənəvi prinsipləri və təcrübəsi artıq onlara inkişaf üçün və biznesdə yeni imkanlar axtarmaq üçün kömək edə bilməz. [1, s.69]

Məhz qeyd etdiyimiz bu idarəetmə məsələləri göstərir ki, artıq müəssisə rəhbərlərinin subyektiv fikirləri həm dünya, həm də ölkə miqyasında menecment təcrübəsindəki dəyişikliklərin

obyektiv meylinə uyğun gəlir. Müəssisələr öz idarəetmə sistemlərinin çevik olmasına və şəraitə uyğunlaşmasına çalışır, qarşılıqlı cari fəaliyyətin planlaşdırılmasından daha çox yeni problemlərin aşkara çıxarılması və xarici şəraiti nəzərə almaqla yeni qərarların qəbul edilməsi məqsədlərini qoyurlar. Hazırkı dövrdə müəssisə rəhbərlərinin idarəetmə sahəsində yeniliklər tətbiq etməyə hazırlıq səviyyəsi hələ də nisbətən aşağıdır. Müəssisə rəhbərlərinin heç də hamısı idarəetmənin mahiyyətini müasir obyektiv xarici şəraitdə müəssisənin potensialından maksimum istifadəyə yönəlmiş fəaliyyət kimi başa düşür. Rəhbərlərin böyük əksəriyyəti idarəetmədə fəaliyyətinin təhlilinə, idarəetmə sahəsində problemlərin aşkara çıxarılmasına, idarəetmə yeniliklərinin axtarılmasına çox da fikir vermirlər. [2, s.200]

Qeyd edək ki, ümumilikdə idarəetmə innovasiyalarını çox xərc tələb edən işlər siyahısına aid etmək düzgün deyildir. Bu işlər texnologiyaların və yeni avadanlığın alınmasının maliyyələşdirilməsi ilə bağlı deyildir. Əslində bu sahədə çətinliklərin başlıca səbəbi təşkilat mədəniyyəti ilə bağlıdır. Təşkilat mədəniyyəti özündə müəyyən ənənələri, dəyərlər sistemini, fərdi və qruplarda davranış normalarını, qarşılıqlı fəaliyyət növlərini və s. əks etdirir. Son illərdə xarici ölkələrin idarəetmə nəzəriyyəsi və praktikasında rast gəlinən ən maraqlı məqamlardan biri idarəetmə sisteminin formalaşması, fəaliyyəti və inkişafında təşkilat mədəniyyətinin vacibliyinə xüsusi diqqət yetirilməsindən ibarətdir. Hər şeydən əvvəl ona görə ki, istənilən yeniliyin reallaşdırılması üçün işçi heyətin baxışlarının, onların inkişafa yönümlüyünün, dəyişkənliklərə münasibətini, risklərə nail olmasının və s. müstəsna əhəmiyyəti vardır. İdarəetmə yeniliklərinin, xüsusilə də istehsal daxili düşüncələrin köklü şəkildə yenidən istiqamətləndirilməsini nəzərdə tutan strateji idarəetmə kimi yeniliklərin reallaşdırılması zamanı dəyişikliklərə müqaviməti dərk etmək üçün çox böyük iş görmək, yeni təşkilat mədəniyyəti formalaşdırmaq tələb olunur. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, menecment sahəsində biliklər, xüsusi təhsil, idarəetməyə diqqət yetirilməsi, idarəetmə sahəsində yenilikləri xüsusi olaraq axtarmaq və tətbiq etmək məsələləri ənənəvi olaraq bizim müəssisə rəhbərlərinin əksəriyyəti üçün hələ də az əhəmiyyət kəsb edir və onlar öz səviyyələrinə, təcrübələrinə güvənirlər. Bu hər şeydən əvvəl onda özünü göstərir ki, reallaşdırılan yeniliklər əsasən lokal xarakter daşıyır və müəssisənin fəaliyyətinin yalnız bir-iki sferasını əhatə edir.

Deməli, bazar davranışının idarə olunması, yeniliklərin idarə olunması, səmərəli idarəetmə sisteminin yaradılması xüsusi təcrübə və biliklər tələb edir.

Gələcək illərdə ölkə sənayesində idarəetmə innovasiyalarının tətbiqinin yayılması məqsədilə elm və istehsal arasındakı əlaqələr gücləndiriləcək, tətbiqi elmi araşdırmaların bazarın tələbatına müvafiq olaraq aparılması məqsədilə zəruri mexanizmlər yaradılacaqdır. Ölkə sənayesində idarəetmə innovasiyalarının tətbiqi ilə bağlı fəallığın yüksəldilməsi yolu ilə rəqabətqabiliyyətli məhsulların istehsalının stimullaşdırılması, innovasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün zəruri mexanizmlərin qurulması, innovasiya potensialının səmərəli istifadəsi və inkişafının təmin edilməsi məqsədilə dövlət dəstəyi tədbirləri reallaşdırılacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Əhmədov G.Ə. Kənd təsərrüfatında innovasiyaların tətbiqi istiqamətləri. Bakı: Elm, 2010, 484 s.
2. Tağıyev A.H., Səfərov Q.Ə. İnnovasiya layihələrinin menecmenti. Bakı: Elm, 2013, 284 s.
3. Abbasov A.B., Əliyev M.Ə., Abbasova R.Ə. və b. Biznesin təşkili və idarə edilməsi. Bakı: İqtisad Universiteti, 2011, 464 s.

РЕЗЮМЕ
НАПРАВЛЕНИЯ ПРИМЕНЕНИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ НА
ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Маммадова С.Р.

Ключевые слова: *инновации, управление, предприятие, стратегия, производство, финансы*

В статье дана информация о значении применения управленческих инноваций на промышленных предприятиях. Рассмотрены самые сложные управленческие вопросы, требующие применения инноваций данного типа. В результате проведенных исследований были определены факторы, влияющие на применение управленческих инноваций. Также затронуты недостатки в инновационной деятельности азербайджанских предприятий.

SUMMARY
DIRECTIONS OF APPLICATION OF MANAGEMENT INNOVATIONS
IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

Mammadova S.R.

Key words: *innovation, management, enterprise, strategy, production, finance*

The article provides information on the significance of the application of management innovations in industrial enterprises. The most complex management issues that require the use of innovations of this type are considered. As a result of the research, factors influencing the use of managerial innovations were identified. Also, deficiencies in the innovation activities of Azerbaijani enterprises are affected.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	15.05.2019
	Son variant	25.09.2019